

PATRIMONI VALENCIÀ: UN ESPOLI CONTINUAT

Una ruïna «visitable»

La compra del palau del comte de Las Almenas, on es conserva un dels claustres del monestir de la Valldigna, ha fet que tornàs a ser notícia. Ara, les restes que queden en peu passaran a mans públiques, en qualitat de ruïnes destinades a la contemplació

Enric Sòria

La mateixa empenta que havia en-derrocat les muralles de València acabà pocs anys després amb les que il·lustraven l'escut de Gandia. D'una part a l'altra del País Valencià, seguint les ordres d'una de les burgesies més cavernícoles d'Europa, havia sonat l'hora de la piqueta. En menys d'un segle devoraria palaus, castells, almodíns, convents: una veritable caçera de bellesa.

A la Valldigna, com pertot arreu, l'extensíssim catàleg de destrucció és, per ell mateix, tot un monument a la barbàrie. Fins a un punt de difícil justificació racional. Al capdavant, l'autoodi que sembla caracteritzar els valencians no ha afectat únicament la llengua... A hores d'ara, aquesta destrucció segueix, passant per damunt de legislacions tímides proteccionistes i de bones intencions únicament retòriques. El patrimoni valencià és, en bona part, una ruïna que potser ja ni mereix la pena d'intentar recuperar, sembla.

Dins d'aquest patrimoni, el monestir de Santa Maria de Valldigna destacava per la seua importància històrica i artística. Fundat en 1298, fou en origen una filial del poderós monestir cistercenc de Santes Creus. Va anar augmentant progressivament el poder i els dominis i, si bé no arribà mai al grau de desenvolupament dels grans monestirs europeus —l'època daurada del monacat ja havia passat—, sí va esdevenir un dels senyorius més poderosos i influents del regne de València. La riquesa dels

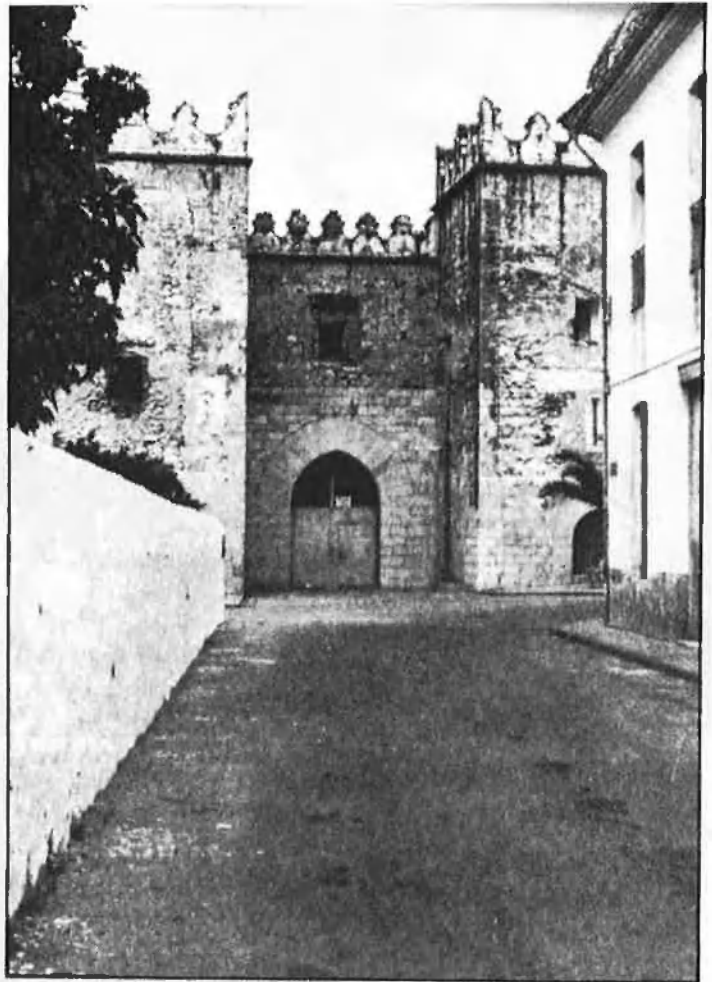
tresors artístics, la biblioteca, el mateix conjunt d'edificis, la bellesa serena del gòtic cistercenc, el barroc triomfal de l'església, n'eren una prova. Després de la desamortització, aquests béns han estat dispersats o destruïts. Avui, mentre s'espera una tocatardana compra per part de la Generalitat, desenes de carreus il·lustres s'amunteguen entre els bancals de tarongers i unes quantes parets segueixen lentament desmoronant-se.

El que fou un dels conjunts arquitectònics més grandiosos del país ha saltat reiteradament a la premsa per un fet inusual: les actives campanyes de defensa protagonitzades, amb un immens suport popular, per un grapat de valldignencs conscients. Una iniciativa que ha obligat les institucions teòricament corresponents a fer-hi alguna cosa, això sí, amb la parsimònia de rigor. Mentre el nostre patrimoni es desfà a trossos entre la despreocupació més generalitzada, iniciatives com aquesta esdevenen exemplars, i eficaces.

L'Associació d'Amics de la Valldigna va nàixer l'any 1975 al si del Centre Excursionista de Tavernes de la Valldigna, entitat que, una vegada dissolta l'associació, l'any 77, seguiria esforçant-se per evitar una destrucció absoluta del monestir. La gota que féu vessar el got fou la demolició d'una paret que, segons el propietari, don José del Pino, jutge de pau de Simat, «amenaçava ruïna». Per aquells anys, molts xalets de la

L'església, de magatzem d'adobs a sala de concerts, esquerra i dalt. El monestir i els horts, baix. A la dreta, les torres d'accés.

zona s'adornaren amb els nobles carreus de les parets ruïnoses. De segur, hi feien molt bonic.

El monestir, tot s'ha de dir, era una font d'ingressos ja tradicional per als propietaris: el púlpit, a Benifairó; la càtedra abacial, a Tavernes; part del cadiratge i una font, a València; una altra font, a Cullera; el viril, a Castell de Castells; la Mare de Déu, fent de fita entre Cullera i Tavernes —allí és encara—, i el claustre del palau abacial, comprat per un comte castellà «de las Almenas» amb deliris de ciutadà Kane *avant la lettre*. Als anys vint, les nombroses estàtues del monestir eren venudes, trossejades, als imatginers ganduls. Els busts i les mans gaudiren d'una gran acceptió. Tot un negoci. Malgrat la declaració, en 1970, de monument històric-artístic, don José del Pino no volia renunciar a tan llarga tradició.

Gràcies a una campanya que dugué endavant l'Associació, el 5 de febrer de 1976 arribava una ordre del Ministeri d'Educació que obligava a obrir el monestir al públic —durant dues hores cada primer diumenge de mes— i a paralitzar-ne l'espoli. D'ara endavant, el monestir aniria enderrocant-se per causes exclusivament naturals.

Els valldignencs, però, han seguit lluitant per la recuperació del monestir. Els arquitectes Carles Campos

L'església, l'únic edifici «reconvertible» del conjunt.

González i Salvador Vila Ferrer entregaven en 1984 a la Conselleria de Cultura un estudi complet d'actuacions urgents: obres de neteja i consolidament, recuperació, considerant les possibilitats actuals, dels elements dispersos, projecte d'utilització futura del conjunt. Per al Centre Excursionista de Tavernes, el monestir havia d'esdevenir un centre cultural de primer ordre: auditorium, sala d'exposicions, biblioteca d'estudis sobre el monestir, acampades; un motor cultural i, també, un símbol de constància i de voluntat reparadora.

El març de 1984, el conseller Ciscar

es comprometia, davant els alcaldes de la Vall i de la premsa, a fer passar el monestir a mans públiques, comprant-lo o, si no hi havia més remei, expropiant-lo. Les coses, però, no han estat tan fàcils: la Generalitat valorà els terrenys en 50 milions de pessetes, i el propietari, al·legant-ne el valor artístic, en 160. Don José del Pino no es recordava llavors dels adobs que magatzema a l'església, corroent les pintures murals i la mateixa pedra, dels abancaments que havien llançat a perdre bona part de les estructures més antigues del complex, de les parets enderrocades,

«perquè sols era una ruïna». Ara, també per a ell, el monestir esdevenia una valuosa obra d'art. Havia fet, es veu, un curs accelerat d'estètica.

La impossibilitat d'arribar a un acord i també la falta d'ànim per part de la Generalitat per a tirar per una via d'enmig perfectament legal van fer que tot el projecte passàs a dormir l'inefable son dels justos, malgrat els esforços d'entitats i ajuntaments de la Vall d'ignés —exposicions, concursos, notes de premsa, etc—, per mantenir viu un tema que ja es preveia etern. Fins i tot, s'elaborà una campanya d'actuacions fins al 1997, seté centenari de la fundació del monestir. Els valldignencs estan, doncs, disposats a pegar la vara dotze anys més, si cal.

Ara, però, el tema ha saltat de nou als periòdics per una raó inesperada: la possible compra, per un magnat àrab sense nom, del xalet de Torrelo-dones, on es conserva el claustre del palau abacial, entre d'altres heteròclits productes de rapinya. Un edifici estrambòtic que el comte de Las Almenas regalà a la família Franco. Un motiu peregrí per a renovar promeses de moment incomplides. Per a Tomàs Llorens, en declaracions reproduïdes al diari *Levante* aquest 23 d'agost, que la Conselleria recupe-re aquest claustre no és ni de bon tros impossible; pel que fa al monestir, assegura la imminència de la compra, o de l'expropiació. Tant de bo.

Segons Llorens, el probable ús del monestir serà el de ruïnes visitables: «ruïnes consolidades... destinades a la contemplació». Una fórmula desafortunada per a deu anys d'esforços ciutadans, molt lluny del projecte cultural que ha mobilitzat tots aquests anys els valldignencs. A partir de l'any que ve, podrem visitar les ruïnes i, de tant en tant, assistir a algun concert a l'església, si tot va bé.

Els monuments que aquest mateix any han estat destruïts al País Valencià no han merescut ni la consideració de ruïnes visitables. Potser cal deu anys de clamor per merèixer tan alt honor, o és una pura qüestió de visitabilitat.

Estem d'enhorabona: els centres històrics de les nostres ciutats segueixen degradant-se, els incunables desapareixen misteriosament de les biblioteques, les torres de guaita són substituïdes per gratacels, els jaciments arqueològics, convertits en piscines o trams d'autopistes, els nostres boscs, en cendra. El nostre país és cada dia més una ruïna, però visitable, de moment.